

Austatud lugeja!

1969. aastal kirjutas John Fowles romaanis „Prantsuse leitnandi tüdruk“ (eesti keeles Eesti Raamat 1988) järgmist: „Victoria-aegse džentelmeni parimad omadused viivad meid tagasi keskaja rangete rüütlite ja *preux chevalier*’ide juurde; edasi aga nüüdisaja džentelmeni juurde, selle tõu juurde, keda me nimetame teadlasteks, sest sinna on jõgi kahtlemata suundunud.“ Niisiis, teadlane kui tänapäeva rüütel/ džentelmen. Mis neid kolme seob? „[N]ad kõik on hüljanud mõtte omandist kui elu eesmärgist, olgu see siis naise keha, mis tahes hinna eest saadud kõrge kasum, või õigus ette kirjutada progressi tempot.“ „Aga,“ kirjutab Fowles, „ka teadlane on ainult üks vahepealne vorm, ja ka tema sureb välja.“

Kui uskuda Michel Houellebecqi, siis on see väljasuremine kohe-kohe toimumas. Aastal 2010 kirjutab ta romaanis „Kaart ja territoorium“ (eesti keeles „Varrak“ 2014): „[T]ema tudengite vaimne tase oli hirmuäratavalt madal, mõnikord võis tekkida koguni küsimus, miks nad olid otsustanud ülikooli astuda. Sügaval sisimas teadis ta, et ainsaks vastuseks on tahtmine teenida raha; võimalikult palju raha.“ Peale mõningate lükikest aega püsivate vaimustusepuhangute olevat raha ainus, mis tudengeid tööpoolest innustab. Kui tänane tudeng on tööpoolest selline, nagu kirjutab Houellebecq, siis homme teadlast enam ei ole.

Aga äkki ei peagi uue aja teadlane enam omandikauge olema? Tänapäeval räägitakse palju ettevõtlikust ülikoolist, mille deviis näib lihtsustatult olevat järgmine: „Kui teadusega ei teeni, siis pole see teadus.“ Kuidas saakski sellise ülikooli teadlane olla omandikauge? Üks võimalus muidugi on: nn rüütlist põlvnev teadlane loob rahulikult uut teadmist, ülikool tunneb rahaks konverteeritava teadmise teiste hulgast ära ja müüb selle siis ärimeestele maha. Teadlane jääks teadlaseks, ülikoolist saaks moodne ülikool ja ärimees jääks ärimeheks. Ilmselt ei õigustaks aga ülikool nimetust „ettevõtlik“, kui ta ei läheks seejuures optimeerimise teed: teadlane pannakse ise oma teadmist müüma. Teadlasest peab saama kas teadlane-müügimees või sureb ta ettevõtlikkuse tingimustes välja.

Siiski tuleb küsida ka teistmoodi: kas üheaegselt on võimalik olla nii teadlane kui ka müügimees? Miks ka mitte, võiks vastu küsida. Tänapäev nõuab meilt kõigilt lisaks oma tavatööle ka müügimeheks olemist, miks siis seda ei võiks nõuda ka teadlaselt? Ja kindlasti on olnud teadlasi, kellel see on õnnestunud. Näiteks Thomas Alva Edison. Samas räägivad kurjad keeled, et see ligi 1100 patendi omanik olnud rohkem ärimees kui teadlane. Äril on millegipärast komme teisi nähtusi neelata.

Mis selles siis halba on, et me kõik oleme oma töös ja ka muudes tegemistes järjest rohkem ärimehed? Houellebecqi kohaselt lõigatakse selle tulemusena ära igasugune vaimsus ja ehedus. Fowles ütleb veel enam: „[I]giga kultuur, kui tahes ebademokraatlik või kui tahes egalitaarne, vajab teatavat eneseküsitlust, eetilist eliiti, pealegi sellist, mida seovad teatavad käitumisreeglid.“ Niisiis – kui meil pole rüütleid, džentelmene ega teadlasi, pole meil ka kultuuri.

Tunnistan ausalt – suurem osa mu lootustest oli vananemisel. Vanusega omandab mõtetetera „Hauda midagi kaasa ei võtta“ ehk selgemalt tajutava sisu. Mul on hea meel tõdeda, et tegin nooremale generatsioonile liiga. Siinses Juridica numbris kirjutab tudeng Dworkini õiguskäsitlusest; vastne kraadikaitsnu – sellisest õigushüvest nagu loomade heaolu (ja mis siinses võtmes oluline: teema ei ole seotud väitekirjaga); magistrant ja doktorant töötavad välja Riigikohtu seisukohaga võrreldes alternatiivseid seadusetõlgendusi; õppejõud analüüsivad eri seaduste mõtet ja sätet ning praktik muretseb liiga keerukatena näivate lahenduste pärast. Ja mulle näib, et keegi neist ei tee seda eesmärgiga saada, vaid selleks, et anda. Niisiis: elagu teadlane, ta on veel olemas!

Katrin Prükk